

Дослідження

Аби не стати рабами...

От і закінчився ще один навчальний рік. Випускники шкіл пішли шукати свою стежину у світі, інші, вже після канікул, сумлінно продовжать навчання. Сьогодні наша освіта є актуальною темою сучасності. Вивчаючи обласний архів 20-30 років ХХ століття, звернула увагу на те, як часто різноманітна преса Волині пише про письменність краю. Вирішила дослідити основні засади, проблеми й злободенні питання тогочасних учнів і вчителів, організацію їх навчального процесу. Адже пройшло вже майже 90 років...

Актуальним питанням тоді було закінчення навчального року, вступ до училищ, подальша реформація грамотності. Зокрема цю проблему піднімає рівненська «Робітнича газета», яка пише, що Міністерство народної освіти розіслало по середніх школах лист, в якому зазначає «порядок кінця біжучого року». А саме: навчання в підготовчих і перших класах закінчується 4 червня, у 5-8 – 13 червня. Переведення учнів відбувається на основі знань, отриманих упродовж року. Іспити для одержання свідоцтва – 1-20 червня. А вступні - з російської мови, історії та географії.

Як бачимо, організація освіти особливих змін за пройдені роки не зазнала. Поіншала лише кількість освіченої частини населення. «Народний вісник» у 1927 році оголошує жакливі показники: «Під оглядом числа аналіфбетів Волинь стоїть на передостаннім, а Полісся на останнім місці в Польщі... На Поліссі - 71% безграмотних людей, 37,7% у місті та 78,1% - у навколишніх селах». Згадується також, що найбезграмотнішими були православні (72%), а найписьменнішими - католики й іудеї.

У Сарнах мешкала велика частина вченого населення, оскільки 70% місцевих жителів були євреями. Навіть великий учений Жорж Шарпак у своїй книзі згадує, що батьки заради освіти змусли малиєнького іудея вивчити польські молитви, бо без цього ніяк. Діпоки в Сарнах не збудували польську гімназію, дітей возили за багато кілометрів до найближчих шкіл або орендованих шкіл-кімнат. Саме тоді в місті з'явився й десятитисячний польський гарнізон, який мав охороняти навколишні території. Отож ті, хто вмів читати, перечитували Святе Письмо, художню літературу та різноманітні газети, що вже на той час виходили значними тиражами. До прикладу, в 1925 році на наших територіях можна було зустріти 1500 польських, 63 українських, 104 єврейських і 87 німецьких видань.

Хоча вищу освіту зовсім не популяризували серед місцевого населення, проте закликали навчатися в училищах, яких виявилось чимало. «Народний вісник» констатує: «Хто хоче бути шевцем чи кравцем, іде до Луцької школи. До Луцька хай ідуть ті дівчата, які хочуть навчатися крою, шиття, гапуванню, дошового господарства. Мулярства вчать у Кременці, ковлі у Рівному, столярства у Володимирі, Здолбунові... Знання зостається знанням і в усіх мовах воно одне й те ж саме. Час не стоїть на місці – фахівців нам потрібно. Посилайте дітей у фахові школи, вчіть їх на фахівців».

У таких річних фахових школах викладали олійництво, годівлю, молочарство, садівництво, огородництво, бджільництво, хмільництво, релігію, літературу, історію, науку Польщі, гео-

графію, природу, польську мову, рахункову та науку права. Як бачимо, перелік дисциплін якісно інший, ніж сьогодні, однак, зважаючи на кількість предметів, можемо зробити висновок, що вчили спеціаліста широкого профілю.

Газета «Волинське слово» сповіщає, що Школа на кресах переживає кризу через відсутність учителів. Стали наймати навіть кандидатів із шестикласною освітою. Міністр пояснює це браком житла, бо навіть не педагоги знімають квартири, а школи. Одно слово, заклади розміщувалися не лише в спеціальних приміщеннях, а й у звичайних людських помешканнях, де обладнували такий-сякий клас. У цьому ж інтерв'ю міністр Лопушанський наводить основну причину небажання вчителів працювати: тяжке матеріальне становище та низькі зарплати. Про те саме пише й «Робітнича газета»: «Оплата вчительської праці стала надзвичайно малою у порівнянні з утриманням урядовців інших інституцій...».

Учителі в Сарнах витрачали гроші на оренду житла, доїзди, одяг та їжу. Так, ночувати можна було в готелях за 2 злотих за ніч або на сні в закладах (1 злотий), але для цього мати власну постіль. Доїжджали до Сарн за 50 грошей, а обід в дальній коштував 2-2,5 злотого. Кілограм жита у 1927 році обходився 5,85 злотого, пшениця - 9,30, гречка - 4,9, картопля - 1,5 злотого. А мінімальна зарплата становила 30 злотих і зростала зі стажем і кваліфікацією. Стає зрозумілим такий страшний занепад цієї галузі.

Прошло немало часу, та проблема заробітної плати залишається однією з основних, хоч можемо констатувати, що становище освіти явно покращилося. Однак, підраховуючи сьогоденні витрати, це не завжди помітно, особливо молодим спеціалістам.

Цікавим фактом залишається лише той, що раніше вчилися по можливості, а нині - за бажанням. До речі, нерівні шанси мали жителі села та міста, православні й католики, бідні й порівняно забезпечені. Дехто мав і бажання, і здібності до навчання, а вчитися не міг, бо якщо й було де, то не було як. Робота в полі та біля худоби виявлялася важливішою, ніж уміння читати. Тому робили це самотужки, приходили в читальні або просто працювали, забуваючи про все.

Нині, на мою думку, цього не можна забувати в жодному разі, бо маємо вільну, доступну освіту, підручники, технічні засоби, але дуже часто не маємо бажання вчитися. Актуальними є слова Бруема: «Освічений народ легше вести, але його складніше гнати і неможливо перетворити на раба».

**Катерина КРУГЛИК,
вчитель Лючанської
ЗОШ І-ІІІ ступенів.**